

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

VED
CL. ESKILDSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

1. *Aage Bonde*: Degneskæbner
2. *K. M. Gubi*: Sønderjydske Digte.
3. *Andreas Petersen*: Skarpretterslægten Stöckler i Tønder.
4. *Lff.*: Seersken fra Sommersted.
5. *H. Lausten-Thomsen*: Haandbog i det slesvigske spørgsmaals historie.

Nr. 2. 15. Aarg.

1. August 1938.

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Banken for Brørup og Omegn

Aktieselskab

Kontortid 10—12 og 2—4

BRØRUP

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 — Telefon 516 og 517

Skanderborg

Køb dansk Arbejde!

Det danske Gødnings-Kompagni ^{A/S}

København

Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Vejle, Aarhus, Esbjerg, Sønderborg

Ældste og største
Gødningsforretning
i Danmark.

Eneste Fabrikant
af Superfosfat
her i Landet.

Salgskontor for Danmark for

A/S Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK • TRAADVÆRK • VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanvej 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717

KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.

Aktieselskab.

Frøderiksgade 37-39. Telf 59.

Odense.

Jernstøberier

Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.

Kontor: Parkallé 15,

Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

Graasten Bank ^{A/S}

Kontortid 9—12 & 2—5

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- og Laanekassen i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.

Kontortid: 10—1 og 2 1/2—5 1/2.

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10—12 og 2—4.

VEJEN.

Andelsselskabet

Odense

Eksportslagteri

ODENSE

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1 1/2 Million

Kuranstalten

Gl. Skovridergaard

Silkeborg - Tlf. 514 og 515

Overlæge V. STARCKE

træffes pers. Tlf. 514: 11-12.

Tlf. 156: 2-3.

Forlang Prospekt.

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab

ODENSE

AKTIESELSKABET

Øxenbjerg

Dampmølle

Svendborg.

Sønderjydsk Teglindustri

Nordre Fasanvej 127

Telf. C. 4520 — Taga 1700 —

Taga 1717 — København N.

Facadesten, flammede Sten,

Tagsten, Dreanor

Alle Bygningsartiger

SLÆGTSFORSKERNS BIBLIOTEK

74 Aars Erfaring
i Forsikring

NYE DANSKE

CENTRAL 642 **AF 1864** KØBHVN. K
STORMGADE 2-6
VED STORMBROEN

Haandværkerbanken i Kjøbenhavn

Aktieselskab

D ♦ F ♦ J
DE FORENEDE JERNSTØBERIER ½

Gyldendals Leksikon

Ny revideret Udgave

Den nye Udgave af „Gyldendals Leksikon“ er i 5 Bind paa til- sammen 7644 Spalter. Hver Spalte er paa 50 Linjer, og Værket rummer ialt ca. 297,000 Linier Tekst, mens de ca. 3600 Illustration- tationer svarer til ca. 1700 Spalter. Af Artikler findes ca. 50,000, som skyldes 66 Fagmænd.

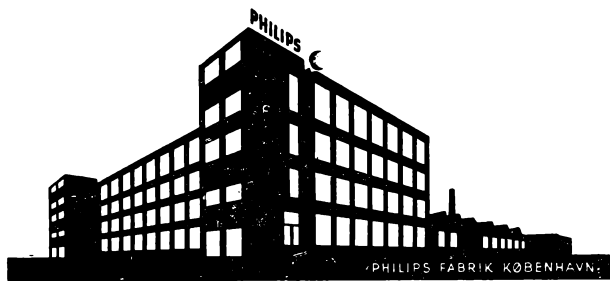
„Den travle Mands Leksikon“

„Alt i alt svarer Gyldendals Leksikon ikke daarligt til den Be- tegnelse, Forlaget har givet det: „Den travle Mands Leksikon“. Oplysningerne er fremsat i en saa koncentreret og klar Form, at man virkelig faar det at vide, man ønsker, paa den nemme- ste og hurtigste Maade“.

Social-Demokraten.

Hele Værket leveres straks.

5 Bind — 75 Kr. indbundet — Kun 5 Kr. pr. Måned.

PHILIPS LAMPER

— til den daglige Belysning

PHILIPS RADIO

— til den daglige Underholdning.

A. Th. Andersen-Høyer

Vin en gros
Rosengaarden 12
København K.

Telefoner

9331

12204

3931

KLICHEER
bedst og hurtigst
HAMMERSCHMIDT'S
Kliche Fabrikker AARHUS

Degneskæbner

Af Aage Bonde, Aabenraa.

Få stænder blev rekrutteret fra så vidt forskellige samfundslag som lærerstanden. Man finder blandt degne og lærere storbonde- og indsiddersønner, håndværker- og købmandssønner og ætlinger af præsteslægter, »der« — som Rhode ironisk skriver — »sank ned i degnestanden«, foruden selvfølgelig degne- og lærersønner. Således er det jo ikke så underligt, at man finder navne som Wellejus, Zoëga, Saxild, Høyer, Ewald o. s. v, alene blandt Haderslev amts degne og lærere. Var personerne vidt forskellige, så var uddannelsen det ikke mindre. For at kunne blive skolemester skulde man blot aflægge en prøve hos provsten, og den har ikke været vanskelig, når man ser forhenværende sømænd, tjenere og indsiddere beklæde embeder i kirke og skole. Mange af disse nu forlængst glemte skikkelser havde et dårligt ry, og det skyldtes først og fremmest, at de ikke fik en ordentlig løn, »thi hvor mand får kuns lidet for sit arbejde, der er og kun liden lyst til arbejdet«, som det hedder 1756. En anden grund var også, at man lod dem sidde alt for længe i embedet, for det meste til deres død. I nedenstående skal fortælles lidt om forskellige gamle degnes og læreres livsskæbner fra Haderslev amt. Og man vil se, at det ikke blot var drukkenbolte og døgenigte, men også dygtige og afholdte mennesker — som degnen Niels Jensen (død 1726) i Oxenvad, om hvem præsten skriver, at han var »en from, stille, fredsomelig og gudfrygtig mand« — der gjorde deres gerning i kirke og skole.

I Vedsted sogn beklædte samme slægt degneembedet fra 1661 til 1830. Stamfaderen, der var kommet fra »Rohlskou« i Flensborg amt, overlod degne- og skolemesterembedet til svigersønnen, Chr. Søn-nichsen, der døde den 25. juni 1723. Hans søn, Jørgen Christiansen,

var født 1683 og var først i 4 år på Hollandsrejser og 11 år i kgl. søtjeneste, før han blev faderens medhjælper og afløser i Vedsted. Han døde dog allerede 1732. — En anden degn med en næsten endnu mindre kvalificerende uddannelse var Mathias Zoëga — søn af sognepræsten Vilstrup, Jørgen Z., der også var til søs i 11 år og siden 1756 var møller på Tørning mølle. Der lader det ikke til at være gået så godt, for 1775 blev han degn i Vilstrup efter Peder Madsen, hvis afdøde datter var hans første hustru. Mathias Zoëga døde 1786.

Der fandtes dog også mænd, der var bedre egnede til stillingen, som Jens Jørgensen, 1772-1846, der var student fra Kolding latinskole, hvor han senere blev hører, indtil han 1806 blev entlediget med vartpenge eller pension. 1809 kom han med sin hustru, der var datter af borgmester Junghans i Kolding, til Rødding, hvorfra han til sin død betjente Rødding-Skrave degneembede. En anden akademiker var Chr. Hartvig Spleth, der var født i Verst præstegaard, og som 1749 blev indskrevet ved Københavns universitet, hvor han tog de to første akademiske grader. Han afbrød dog studierne og blev informator og medhjælper hos adskillige præster, sidst hos præsten i Pjedsted. 1756 blev monsr. Spleth imidlertid degn i Skodborg og ægtede forgængerens Peter Dalls enke. Chr. Hartvig Spleth døde 1813, 89 år gammel.

En Mand, der i sin alderdom led en lidt krank skæbne, var den Aastrup-degn og skolemester, Chr. Mikkelsen Nagel, som 1788 på grund af alderdom (han var da 59 år gl.!) og svagelighed blev suspenderet som skolemester og 1799 som degn med en årlig pension på — 20 rigsdaler. Længe led han dog ikke fattigdommens kvaler, da han døde den 14. juni 1802, efterladende sin anden hustru, en »datter fra Nygård«.

Men også mændene med den mangelfulde uddannelse kunde blive dygtige og ansete lærere. Et glimrende eksempel herpå er Lorentz Sørensen Friis, der var født i Ødis Bramdrup 1740 som uægte søn af tjenestepigen Zidse og Søren Pedersen. Efter konfirmationen ernærede Friis sig ved at give privatundervisning, bl. a. i 20 år i sin fødeby, indtil hans dygtighed 1776 skaffede ham stillingen som degn og lærer i Aller. Lærerembedet afstod han imidlertid 7 år efter til svigersønnen Jørgen Lauesen, medens han var degn til 1825, da han maatte pensioneres på grund af alder og svagelighed. Lorentz S. Friis døde den 10. dec. 1827.

Jørgen Andersen Goth er født i Ørsted i Oksenvad sogn 1757 som søn af skrædder Anders Nielsen og hustru Maren Jørgensdatter Goth, en gårdmandsdatter fra byen. 3 dec. 1771 blev han eksamineret af

provsten i Haderslev og fundet dygtig nok til at forestå en biskole, hvorpå han blev beskikket til skolemester i Stursbøl. I februar 1781 blev Jørgen Goth imidlertid kniplingshandler på Papegøjen i Gammel Haderslev, hvor han den 21. novbr. 1783 blev gift med Anna Cathrine Sohl, datter af daglejer i Haderslev Hans Nissen Sohl. 1787 blev han beskikket til skoleholder i Varde og 1809 til degn i Ølgod-Strellev, hvorfra han den 2. april 1812 blev forflyttet til Alslev ved Varde. Her døde Jørgen Goth den 18. juli 1816, medens hustruen døde i Varde 1822. Deres eneste barn og datter, Cathrine Elisabeth Goth, blev gift med rebslager Thor Thorsen i Varde. De havde en søn, den bekendte runolog Peter Goth Thorsen, der døde 1883 som professor og fhv. universitetsbibliotekar.

Til slut skal der fortælles om to mænd, der er afskrækkende — men langtfra typiske — eksempler på datidens skolemænd. — I marts 1722 blev Peter Christensen udnævnt til faderens adjunkt og successor som degn og skolemester i Jægerup. Allerede 1724 klagedes der imidlertid over hans liderlige liv og uskikkelighed som skoleholder, og enden blev da også, at han afskedigedes fra sit embede. Den 18. dec. 1744 fandt man den 70-årige Peter Degn liggende død på en rugmark norden for vejen mellem Vojens og Jægerup. Ligsynsmændene konstaterede ved ligsynet, at han ingen dødbringende læsioner havde, og mente, at han overmandet af sin svaghed var frosset ihjel; denne antagelse begrundedes med, at »hand i nogle år havde været svag, som også nock var at see af dend store Brog (Brok) som han havde. Og diss foruden skal han i nogle år gået ligesom udi halv barndom«. Herredsfogden på Tørning mente dog, at han havde været »gesoffen« som sædvanligt, hvad det også mest tyder på, når man fandt ham liggende på ryggen med hatten af hovedet, træskoen af den venstre fod og »boxerne om høvterne nedsiunken«. Desuden var der tydelige mærker af, at den gamle degn »er krübben« rundt på knæene, »som også noch var at see på sine boxer«. — En efterkommer af den tidligere nævnte degn Niels Jensen i Oksenvad var Hans Nielsen Pors, der 1796 blev degn og lærer i Oksenvad efter sin fader. Det viste sig imidlertid snart, at han var »ein trunkenbolt und taugenichts«, så han o. 1810 som en uduelig og i højeste grad forfalden person blev afskediget som skoleholder. En anden skoleholder blev så antaget, medens man lod Hans Pors beholde degneembedet i håb om, at han vilde forbedre sig. Trods gentagne trusler om afskedigelse skete dette dog ikke, og den 5. novbr. 1821 blev Pors også afskediget som degn.

Sønderjydske Digte

Af K. M. Gubi, Bevtoff*)

Hvinne de blywe Forår.

Oldt de, dæ æ frøjsen,
ska nok blyw tøj op
hvinne de føst blywe Forår.
Å æ Marke ska grønnes,
å æ Træe stå i Knop,
å æ Fowwl di ska sönng
fra æ Sol den stæ op;
å oldt hvad æ Kulld
ha gø dødt å gø styw,
de ska vækkes a æ Sol
å igjen kom te Lyww,
hvinne de føst blywe Forår!

De kan ossc godt væ
de kund lyssen i jens Sind,
hwinne de føst blywe Forår.
Sån, te nowe a oldt de,
hvad dæ trække herinnd,
kund som Sne smeltes hen
å som Tåge fårsvinnd;
å æ Tanke igjen
kund blyw glajj, å blyw stærrk.
Ja, de k a n vest it fejji,
de skal nok læ sæ mærrk,
hvinne det føst blywe Forår!

Te Awstemningsfest.

De vå ret, lille Folkens,
se, de kan æ lid!
æ Sal æ snæ fuld
å æ Klokk æ it aat.
No sætte æ mæ hæe
åå en Bænk, ved en Siid,
å glæe mæ te,
så glant vi ska få et.

(* Trykt med Forfatterens Retskrivning

Få de æ da glant,
hven vi sån ka kom sammel,
som no hæe æjawten
te Awstemningsfest.
Den Fest, hvo vi flokkes,
di Onng mæ di Gammel,
di Små mæ di Stoe,
den howe mæ bedst.

Te dawle, da skee et
så tit, te vi skelles,
å lissom vel hellest
trækk hve te sin Siid.
Men hæe stæ vi samlet
om nowwe vi ha fælles,
å det andt læ vi legg,
— te æ Fest æ fåbi!

No, dæe kom æ Fåmand nok,
lille Jens Pede;
æ tøkkes, han æ mæ
ledt bleg om æ Nejs!
No stelle han sæ op,
med æ Haend å æ Katede,
han holde så fast,
som vå han ræj, han skuld dejs!

Så, så, lild Jens Pede,
gi dæ sinde kons te et!
De lille «Velkommen»
fæ do da nok soj;
å sjel om do hakke
å stamme ledt ved et,
vi kinne dæ, å vee jo
æ Mening æ goj.

Ja, no slåp han! Å no
ska dæ sønges å snakkes
om de, dæ æjawten
vo Tanke æ næst.
Å så ska vi ha Kaffe,
å tesidst ska dæ takkes
få den gojj å fånøjele
Awstemningsfest.

Trækfowwl.

No flywe æ Fowl imod Synde,
di mærke, æ Vinte begynde,
så lærr et dem it mee ha Frej.
De æ som di vå i et Fængsel,
di kan it find Ro få dje Længsel,
å så må, ja så må di astej.

En sku jo snae tøkk, hven en see
dem flyw fra dje Hjem å dje Ree,
te di vå it væe å misund.
Men, mon dæ it ligodt vå manne,
mell æ Fowwl,—kanske å imell anne,—
dæ glajle vild bytt, om di kunnd!

Den Fowl, som æ Længsel gi Venge,
så driste den opad sæ svenge
å kinde sit Mål å sin Vej,
den æ løkle, fremst den
dæ må blyw i sit Fængsel,
å må, Ae ette Ae,
sed tebag med sin Længsel,
å aller fæ Low å kom astej!

April.

Inden vi fek snødt å bejen,
før vi fek vos væind å vrejen,
kom, April, do som en Vind,
blejs vos no et Forår ind.

Vild å fræk, å glaj å goj,
kjælle som et Piggehoj,
aller ret vi dæ fåstæe
syv Slaws Sind å syv Slaws Væe.

Do ha narret vos tit, April,
do kan viis vos hvad do vel.
Glajj endda vi finde vos i
olldt dit Forårs-Narreri!

Men.

Dæ gek en Mand så glaj å trojj
å oldt de køen å oldt de gojj
han mærket røe sæ i hans Sind;
han så som i en Hemmel ind.
Hans Glæ den vå så rig å stoe,
han tørt, den mått ha Loft i Oe.
Så snakket han om et te en Ven
dæ svæe ham: »M-enn, jow, vest så, men —«,
— Så vå h a n ved æ Joe igen!
Et Men æfor, et Men æbag,
han bløw så kjæw, å trist, å svag.

Dæ vå en Sag han vild ha fram,
han tørt liigfrem, de vå en Skam
å læ et gå å bæest Beskub;
de mått kund tejes i et Snup.
Han vå så glaj, han følt sæ stærk
nok, te å få et såt i Værk,
men ande skuld jo å hjælp te.
Law han begynndt å snakk om de,
så sojj Folk: »M-e-n, jow vest så, — men —«,
— Hans Glæ, hans Kraft, vå som blæjst hen.
En Men æfor, et Men æbag,
dæ bløw it gøe mee ved den Sag.

Hven han gæ hen å døe en Daw,
å han ska lægges i sin Grav,
så komme Folk, som sæ hør å bør,
å fülle ham hen. Vi serre å hør
å æ Præst, dæ stæe å seje de bæest
han vedst om h a m — å tie de væest.
Vi tøs, vi ska hold ledt igjen,
å seje så: M-e-n, jow vest så, — men —,
han gøe et snæe få køen igjen!
— — — Et Men æfor, et Men æbag — —,
h a n hør et it. De blywe v o Sag.

En Klawwsang.

Vi klawe øwe de, vi hæ,
te de skuld it slå te,
å æ dæ nowe, vi mangler a,
så klawe vi øwe de.

Vi klawe øwe de vi troe,
å vee, å menn, å tøkkes;
å øwe de, dæ få vos groe,
å de dæ it vild løkkes.

Vi klawe få den Tid dæ gæe,
å øwe den dæ komme.
Vi klawe øwe Vintevæe,
å øwe æ Væe om Somme.

Å sån gæe klawind vi omkreng,
hwæ Daw, så lænng vi løwe,
dæ æ snæ it den Del å Teng
dæ it kan klawes øwe.

De Klawind fæe føst Æind en Gang,
— no ænde min beklawle Sang —
hven vi, — de fülle a sæ sjel —,
hæe klawet vos ihjel.

Et Pa Hjemmraj.

Ledt træt a min ejen
å a ande Folkes Snak,
som æ Tid æ gån hen med æ Daw,
har æ no såt mæ te'en,
å fæe en Pif Tobak
å folde ledt te Ro, oldt elaw.

Men di snorre ino
i mit Øe, å mit Sind,
oldd di Oe, dæ folld langs min Vej.
Dæ vå Oe, dæ som Awnn
fløw få Væe, å få Vind,
å Oe, de bløw serrind å svej.

Hvo gæe en da tit
sån, å snakke sæ ind
i så møje, dæ hørr enne Stej hen,
te de hænge som Borre
sæ fast i jens Sind,
å æ it å blyw lærre igjen.

Æ vee et Pa Hjemmraj
æ høe engang,
te å bruug dem, dæ tit kund væ Grond,
å di lye, — med så hjemle
å dawle en Klang:
»Pas dæ sjell« å så »Hæld no din Mond«.

En Fantast.

Han gek å drømmt, law han vå ong,
å dæemed gek hans bæest Tid.
Den Sten, han tørt bløw vest få tong,
den drømmt han sæ fåbi.

Dæ vå så møje han vild nå,
— æ Sol den skeind, æ Fowwl di sång —,
han lytt, å drømmt, å gik istå
før han kom ret igång.

Så manne Teng han prøwet å
men Tid å Kræfte gek te Spilld.
Han drømmt om Høst, law han skuld saa,
å så bløw et få silld.

No æ han snæ en gammel Svend,
å vee, hans Tid kan snæ væ æind.
Hans Drøm —? Ja, den æ nok gån hen
å bløwen bawlinds væind.

No drømmer han, ledt trist kanske,
mest om di Daw, dæ længst æ fløwen.
Han prøwe å, i Drømm å se
hvodan de kunnd haj bløwen.

Den Tid dæ gek hen —

Den Tid, dæ gæe godt
komme it uend igjen.
Sån lye et gammel Oe.
Men de, dæ æ skej
i den Tid dæ svånd hen,
de sönke it sån i æ Joe.

Den Tid, dæ æ gåen,
ha såt Mærke å Spå
som it æ så lett å blyw kvit
den løwe i Minde
om de va dæ vå,
å vi mærke, den rørr sæ så tit.

Den komme kanske
som et Minnd om et Oe
vi fek soj — å så haste fåtrøe,
om de uend, hvomed vi
gøe hvorande imoe,
å om godt, som vi aller fek gøe.

Å kanske den vel minnd
om en goj gammel Ven,
— de ka væe de æ Fæe helle Moe —
så vi tøkkes, de æ
som vi hajj dem igjen,
å kund se dem, å lytt te dje Oe.

Å en Daw, hven vi legge
med Skam å med Skajj,
som vi troe, vi skal aller fåvind,
å vi tænke: no blywe
vi aller mee glajj,
kan et væe, vi blywe reest ved et Mind.

Et Mind om, hvad undt
dæ æ før gân vos å,
mens æ Daww å æ Æe di svånd hen,
om hvo manne Gang før
vi vå hel gân istå
å endda kom te Krassind igjen.

Æ do regte i Klemm
så gi it straks fåtaft!
Prøw å tænnk å den Tid dæ æ omm.
I æ Minde om den
kan en somtid find Kraft
te å møe den Tid, dæ ska komm!

Et politisk Problem.

I æ føøst, law æ høe
vi sku snæ hen å stemm,
då tænt æ mæe aller møj ved et.
Å æ hajj å sånowe
bestemt, å blyw hjemm,
å læ dem om å stemm, dæ kæind te et.

Men æjawes, da kom
æ skam liegodt te Møe;
— mi Nabo, æ Smej, fek mæ med, —
å æ ska skam meen,
dæe vå nowe å gøe
få hven dæ fåstæe sæ å de!

Føst sång vi en Sang.
Å så tow di sind fat,
— dæ vå tre Mand ioldt, dæ skuld tael —,
å de ka nok væe
de vå it bæe Pjat,
hvad de haj å fåtæel vos, di Kael.

Di meen et vest oldsammel
regte så godt.
De tørt mæ da, en kund fåstå.
Sån, med å byd te
vå di oldsammel flot,
å æ Tall va di brugt, vå it små!

Di vild oldsammel kon
gør æ Småfolk de bæest,
— å di Riig mått behåeld hvad di hajj!
Hven vi blot stemt å demm,
vå vi øwe de væest,
di skuld aller jet Minnest gø Skajj.

Sån, med å blyw jens
gek et it jawn så let.
De vild, ren ue soj, slet it løkkes.
Få den jenn koldt de gallt,
hvad den ann holdt få Ret,
å sån bløw di ved med å røkkes.

Men ejesn vå et glant,
ja de må æ sejj,
æ tørt di vå goj hve få sæ,
Å law vi gek hjem
soj æ å te æ Smej,
te æ vå no glaj, æ kom med.

Men no er æ ligodt
snae kommen i Kniif,
å vild ønnsk, te æ vå bløwen hjemm.
Få de gæ no øwe
min Fåstand a begriif
å hven, å di tre, æ ska stemm.

Som æ lieg ha fåklae
kan æ sejj om dem olld,
te di ståj mæ regte godt an.
Men sån å kom te
å sortee dem, å kolld,
de tøs æ snae it æ kan.

Nej, æ Lov hvad vi hae,
å vo Ret te å stemm,
æ no sempel, få mæ da å se.
Æ de no en Monee,
å sætt Folk sån i Klemm!
Di kund godt læ vos stemm mindst å tre;

Den tiend Februae.

Æ Daw ska vi hold Fest, å prøw
om it igjen vi kund opløw
ledt a den Glans, dæ jen Gang hae
lyst øwe den tiend Februar.

Å æ vo Tanke trætt å små,
å æ vi ved å gå istå,
så læ vos samles om et Minnd
kanske dæ dæ æ Kraft å finnd.

Fra gammel Tid ha de jo væt en Skek,
te hver en goj Historre skuld begyndes
helst med: »De vå engang«, å hæe skal
da helle it mod gammel Reggel syndes.

De vå engang et lille Folk, dæ vå
så hårdt i Nød. Di såd som i et Fængsel.
Æ Tid bløw lang, æ Daww vå mørrk å grå.
Tit vå dje Tanke tong a Savn å Længsel.

Å dæ vå, — da få Minneske å se, —
it Vej å Sti få dem å finnd tefram.
Di Fremmed hajj æ Mawt. Di vå di små.
Å Ret å Sannd mått ønkle stå te Skamm.

Men om æ Tie aller bløw så strænng,
hvad di mått døj, hvo haardt di end mått trænges —,
gi taft, de hverken kund di, helle vild.
Di mått blyw ved å kæmmp å tro å længes.

Mon it di somtid ledt fåknott ha spue:
Mon de ka nøtt, mon nowesinnd vi vinde
vo Ret igjen? Vi æ jo kon så få.
Så kom den Daw, dæ gå dem Svar i Hinde!

Dæ kom en Daw, ja ret en Solskensdaw,
— nej, de æ sannd, de stormet jo å ræind, —
men de æ sawt de saem, dæ skeind en Sol
i hvert et Blek! No vå dje Kamp teæind.

Se, de vå den Historre, kort fåtoeld
i dawle Oe, å de kan jo godt væe
te den ino kund sej vos jet å andt,
om ejsen vi kund sans å tej ved Læe.

Å æ vo Tid ledt trist å grå,
å æ vi ved å gå istå,
så læ vos samles om et Minnd,
kanske dæ dæe æ Lys å finnd.

Så mører vi, å holler Fest
fra By te By, som vi kan bedst.
Å kønne Fest vel knap vi hæ
som den, den tiend Februae.

Skarpretterslægten Stöckler i Tønder

Af Andreas Petersen, Kollund

Omtrent samtidig med Indførelsen af Enevælden i Danmark (1660) var den hjemlige Bøddels Saga ude, og den efter tyske Forhold plagierede Skarpretters Tid begyndte; den gamle dystre Betegnelse »Bøddel« blev afløst af det mere tysk klingende »Skarpretter«. De tyske Skarprettere havde maaske ogsaa større Betingelser for at gøre Indtryk paa Folk. Som Udlændinge, med tysk Modersmaal og nu kongelig ansatte, aftvang de sikkert Almuen en vis Respekt. De tyske Mestermænd havde mere Sving over sig og større Selvbevidsthed. Over hele Norden sad de tyske Skarprettere som en særlig Stand i det 17. og 18. Aarhundrede. Næsten alle var af tysk Æt og bar tyske Navne, f. Eks. Asthusen, Liebeknecht, Wagner, Büchner, Bröckner, Conrad, Hösker, Riberg o. s. v. Det blev en renlivet Skarpretterstand med arvelige Embeder. Skarpretteren maatte søge sig en Hustru blandt Embedsbrødrenes Døtre, og dette Pars førstefødte var retmæssig Arving til Faderens Sværd og Embede.

En af disse tyske Skarpretterslægter kom til at virke i Tønder. I Aaret 1729 blev som Skarpretter i Tønder antaget

Johann Christopher Stöckler

fra Arnstadt i Schwarzburg (Midttskland). Johann Christopher Stöckler var gift med Anna Catharina Asthusen, en Datter af den kendte Skarpretter Asthusen fra Hamborg. Om denne fortælles der, at da han 1703 skulde halshugge en Morder i Hamborg, da huggede

han to Gange galt, hvilket rystede ham saa dybt, at han som en nedbrudt Mand gik hjem og lagde sig til Sengs; han rejste sig ikke mere; 3 Uger efter var han død.

Efter Johann Christopher Stöcklers Død kunde Sønnen endnu ikke overtage Embedet; men Enken Anna Catharina fortsatte Forretningen ved Hjælp af en Svend ved Navn H. C. Röseler, som var gift med hendes Datter. Denne Röseler passede ogsaa Skarprettergerningen i Aabenaa efter Skarpretter Sollwedel's Død i Aaret 1740, da det ansaas for ufornuødent at antage en ny Skarpretter.

I Aaret 1744 overtog saa Sønnen

Johann Christopher Stöckler

Embedet som Skarpretter i Tønder. Han blev gift med Catharina Wagner, en Datter af Skarpretter Vitus Wagner i Fredericia, der var gift med en Datter af den berygtede Skarpretter Liebeknecht i København. Johann Christopher Stöckler døde den 30. November 1781 og efterfulgtes af sin Søn

Eberhardt Stöckler.

Denne blev vistnok den sidste Skarpretter i Tønder. Han døde 1846. Han var gift: 1.) med Metta Marie Christensen, 2.) med Susanna Jeppesdatter.

I første Ægteskab var der tre Børn: Christopher, Joachim og

Ligvognsfører Christian Stöckler.

Paaske 1864 fratraadte Christian Stöckler efter eget Ønske Bestillingen som Opsynsmand og Ligvognsfører. Han var gift med Johanne Matzen.

Slægten fortsætter nu i Rørkær, idet Sønnen

Gæstgiver Eberhard Stöckler,

som blev født 1837 og den 21. Dec. 1862 blev gift med Magdalene Christine Rix fra Nortorf i Holsten, 1862 overtog den gamle Kro i Rørkær, der tidligere ejedes af Slægten Boysen og sidst havde været ejet af Thomas Nissen. Efter Eberhard Stöcklers Død fortsatte Enken i mange Aar Forretningen, indtil Sønnen

Gæstgiver Eberhard Stöckler,

overtog Kroen. Eberhard Stöckler den Yngre var født d. 27. Januar 1866 og døde den 5. September 1928. Han var gift med Martha Haase fra Tønder.

Nu ejes Rørkær Kro af

Gæstgiver Eberhard Stöckler.

Bedre kendt end denne er Broderen **C h r i s t i a n S t ö c k l e r**, der ved Verdenskrigens Udbrud var ombord paa Krydseren »Dresden«. Hvad han oplevede paa »Kejserens sidste Kaperkrydser« og »Fire Aar paa Quiriquina« er kendt af mange Læsere, idet hans Dagbogsoptegnelser er bearbejdede og udgivne af Redaktionssekretær Chr. P. Christensen, Nykøbing F. Bogen om »Kejserens sidste Kaperkrydser« er ikke blot oversat til Tysk, men ogsaa bearbejdet som Filmsmanuskript, da Stöcklers (Christensens) Skildring skal være den bedste, der findes om denne Side af den tyske Deltagelse i Verdenskrigen.

Som det ses af det forestaaende, er Familien Stöckler, efter at den har opgivet den isolerende Skarpretterbestilling, indgaaet i den hjemlige Befolkning, hvor den nu i lang Tid har hørt til.

Det gamle Sværd, som gik i Arv fra Far til Søn, skal Familien have taget med til Rørkær. Der fortælles, at den kendte Gaardmand Andreas Toft i Rørkær engang fik det med hjem; men det er nu forsvundet.

Seersken fra Sommersted

Sidst i Januar 1925 døde Sognets ældste Kvinde, gamle Stine Wind. Hun havde den mærkelige Evne at kunne se ind i Fremtiden. Maaske vil en eller anden trække paa Smilebaandet af min Paastand; men til Trods herfor vil jeg ikke fortie eller »benægte Fakta«.

I Halvfemserne i forrige Aarhundrede var der mange Brande her i Sprøjtedistriktet. Stine boede i Nærheden af Sprøjtehuset, og hun vidste altid, hvor Sprøjten blev kørt hen; men det mærkelige var, at hun forud før Brandene havde forudsagt, i hvilken Retning Sprøjten vilde køre ud af Byen. Saaledes sagde hun en Gang, at naar Sprøjten om kort Tid skal ud, vil den blive kørt op i S ø n d e r g a d e n. Spaadommen gik ret snart i Opfyldelse, idet Eskild Skaus og Hans Lunds Gaarde i N ø r r e g a d e n gik op i Luer. Vi, som var i Færd med at gøre Sprøjten klar til Udrykning, morede os over, at Stine denne Gang havde spaaet fejl; men da vi vilde afsted til Brandstedet, kom der Ordre, at vi skulde op i Søndergaden; Gnister fra Branden havde fænget i Taget paa Gaardejer R. Hjorts Ejendom.

Et andet Bevis paa Stines Seerevne er følgende: Forudsigelsen lød paa, at vi om kort Tid vilde faa en Brand her i Byen, og at der vilde blive blæst Alarm tværs over Præstens Toft. En Nat vaager Avlskarlen og jeg ved en syg Ko. Ved 12-Tiden gaar vi ind for at drikke Kaffe. Da vi igen vil tilbage til Stalden, bliver vi opmærksom paa et Brandskær i Øst. Vi løber ud paa Vejen og opdager, at det er Høkerens Hus, som brænder. Vi bliver enige om, at Avlskarlen skal alarmere Søndergaden, medens jeg vilde vække Beboerne i Nørregaden. Medens jeg er ifærd med at kalde paa Beboerne i det nærmeste Hus ved Brandstedet, kommer Lorens truttende paa Brandhornet over Præstens Toft.

Mod Slutningen af forrige Aarhundrede og Begyndelsen af indeværende blev her gennem Byen afstukken flere forskellige Linier for den projekterede Amtsbane Sommersted—Haderslev, Sommersted—Christiansfeld; men alle blev forkastede af Seersken, hvorimod en Linie, hun i Fremsyn (Varsel) havde set Toget passere, blev udbygget.

Lff.

Håndbog i det slesvigske spørgsmaals historie

Af H. Lausten-Thomsen

De samvirkende sønderjydske foreninger udgav i 1901 en håndbog i det nordslesvigske spørgsmaals historie under redaktion af Franz v. Jessen, et stort bind på ligeved 700 sider. I 1906 udkom en fransk oversættelse af den, kun med udelukkelse af en række levnedstegninger. Nu er der under samme redaktion udsendt en fortsættelse i 3 bind med ikke færre end 1860 store sider. Det er rimeligt, at de samvirkende sønderjydske foreningers efterfølger, Grænseforeningen, sønderjydske foreningers fællesråd, har ønsket at føre håndbogens oplysninger frem til vore dage, samle akterne fra de sidste udlændighedsår, give let adgang til genforeningstidens dokumenter og prøve på at skabe et oversyn over, hvad der siden er sket i det omstridte land. Man lægger straks mærke til, at bogen ikke mere hedder håndbog i det nordslesvigske, men i det slesvigske spørgsmaals historie. Sydslesvigs danske er rykket vor interesse nærmere.

»Comité Alsacien d' Etudes et d' Informations« i Strasbourg udgav allerede i 1933 et tilsvarende værk om »Alsace efter dets tilbagevenden til Frankrig« (L' Alsace depuis son retour à la France), to bind på tilsammen 1248 sider, i 1937 fulgt af et tredje bind på 320 sider, lidt mindre både i format og sidetal end håndbog, men alligevel kaldende stærkt ad sammenligning. Begge er udarbejdet af en række forfattere, omtrent efter samme plan; men de franske beretninger er mindre historisk prægede, (det er jo også kun vor bog, der har ordet »historie« i titelen), derimod giver de klarere og udførligere billeder af landsdelens kulturelle opbygning og vækst. Man kan naturligvis også med rette spørge, om den historiske fremstilling af tiden før og af tiden efter genforeningen ikke burde have

været givet hver for sig, således at den første del, der fortæller om tiden fra 1900—1918 var udskilt som en særlig bog, så man ikke havde haft behov at optrykke over 100 sider statistik fra Nordslesvigs udlændighed eller 200 sider beretning fra tysk rigs- og prøjsisk landdag i håndbogen. Det er udmærket stof, det er overmåde flittigt behandlet. Det er også godt, at det herefter vil være let at finde, når og hvis man har brug for det; men det havde i mange henseender været behageligere for den store læseverden, om håndbogen havde været mindre og billigere, om man havde udskudt store dele af den eller havde kunnet dele den i tre bøger, så man kunde få hvilken af dem, man vilde, for en tredjedel af de 45 kr., håndbogen nu koster og i alle henseender er værd.

Håndbogen er ikke almindeligt læsestof; den er beregnet til at slå op i. Alligevel vil man med glæde læse dele af den i sammenhæng, f. eks. de to sidste afhandlinger i første bind af Hans Lund og Nicolai Svendsen.

Andet bind indeholder akter og tal fra 1918—1920, tallene bearbejdet meget fyldigt af Mads Iversen. Tredje bind er det, der nærmest svarer til de tre franske bind, 718 sider mod 1568, til gengæld noget større sider. Det må stå klart, at det ikke kan tage saa meget med som det franske; men alligevel er det ret forbavsende, hvor righoldigt det er blevet. Redaktøren har forstået og evnet at finde medarbejdere, der har kunnet samle og bearbejde stoffet, og han har kunnet føre det ind i en ramme, så det passer sammen.

I første del af tredje bind er der samlet love og bestemmelser, der var ny for de sønderjydske landsdele, men indførtes ved og efter genforeningen; derefter går håndbogen over til almindelig fremstilling, først af forholdene i kirke og skole. Denne fremstilling er udstykket i en række enkeltartikler: Kirke og menighed af Provst Schülein, Folkeskolen af amtsskolekonsulent Svendsen, Kommunale og private realskoler af overlærer Skovmand, Den højere skole af rektor West og De frie ungdomsskoler af højskoleforstander Terkelsen. Det er hver for sig gode afhandlinger, og de indeholder en masse oplysende stof; men idet emnet kirke og skole er blevet således udstykket, er der ikke levnet plads til omtale af faglige skoler, handels-, tekniske-, aften-skoler og en række andre højst værdifulde former for kulturelt arbejde. Det er godt nok, hvad der er fortalt; men det giver et ensidigt billede af, hvad der sker i kirke og skole. Skønt provst Schülein har gjort et betydeligt arbejde i Frivilligt drengeforbund (F. D. F.), nævnes dette lige så lidt som K. F. U. M. eller

andre ungdomssammenslutninger (D. U. I. o. s. v.). Heller ikke nævner han f. eks. de nye kirkebygninger.

I det hele taget er håndbogens indhold på denne måde blevet noget brudstykkevis, og redaktøren har åbenbart været mere interesseret i at fremlægge oplysninger om national-politisk end om kulturelt arbejde. Der kan f. eks. i denne sammenhæng nævnes, at håndbogen intet tilsvarende indeholder til den franske bogs kapitler om litteratur eller biblioteker i Alsace. Historisk samfund for sønderjylland nævnes ikke, hverken før eller efter genforeningen, lige så lidt arbejdernes oplysningsforbund. Vi savner i Nordslesvig en fremstilling af den åndelige udvikling både under fremmedherredømmet og efter befrielsen. Vi har ganske vist biskop Amundsens afhandling i »Sønderjyllands historie«, men heller ikke den når tilstrækkelig dybt. Naturligvis er det såre vanskeligt at skrive om en hel landsdels åndelige forhold i en omtumlet tid, men man kan dog ikke give et samlet billede uden at tage hensyn til også de åndelige strømninger, der ligger udenfor ens egentligste interessekreds. At navne som Marcus Lauesen og Hansigne Lorenzen ikke findes i indholdsfortegnelsen og altså heller næppe nogen steder i teksten er ligeså ejendommeligt, som at Cl. Eskildsen ingen steder er nævnt, eller at man i håndbogens næste afsnit om »Den økonomiske udvikling« af P. A. Callø intet hører om marskens afvanding eller om digebygninger.

Hele den betydningsfulde udvikling på sundhedsvæsenets område er der heller intet om.

Der er her omtrent nævnt, hvad der efter en kort gennemlæsning turde kunne kritiseres i værket. Den sidste store del om »Det danske mindretal i Sydslesvig« skal der kun indvendes en enkelt ting imod: Hvad i alverden har Hans Jensens artikel om »Den national-socialistiske bevægelse i Tyskland« med levnedsskildring af Hitler og fortælling om en politisk bevægelse udenfor Sønderjylland at gøre i en håndbog om det slesvigske spørgsmål? Derimod fortjener dr. phil. Karl Bocks store »Grænseegnenes sprog« at fremhæves. Denne afhandling bringer ny og værdifuld oplysning af stor betydning om sprogforholdene i Mellemslesvig.

Overfor de små anker, der her har kunnet fremføres, står håndbogens rige og solide oplysning fra Sønderjylland nord og syd for statsgrænsen. Ingen, der vil vide besked om, hvad der er sket siden 1900, og hvad der sker i dag i grænselandet, vil tvivle om, at han må søge til denne bog. Enkelte oplysninger kan fattes; men hovedindtrykket er rigdom og fylde.

Redaktør Franz v. Jessen fortjener den varmeste tak for den vågne og virksomme interesse, han atter har vist Sønderjyllands nationale arbejde. Det er overmåde smukt, at han har villet og kunnet fortsætte det arbejde, han begyndte med håndbogen i det nordslesvigske spørgsmåls historie. Hvis det danske Sønderjylland havde Frankrigs sædvane, vilde vi slå en plakat op på vore offentlige bygninger: Franz v. Jessen har gjort sig fortjent af fædrelandet.

I en anden henseende håber vi, at et fransk eksempel må følges. Tredje bind af »Alsace efter dets tilbagevenden« kaldes »første supplementbind«. Lad os også vente supplementbind til vor håndbog. Det sørger grænseforeningen forhåbentlig for, at der kommer, medens dens enkelte medlemmer hver på sin egn må sørge for, at »Håndbog i det slesvigske spørgsmåls historie« købes af og gøres let tilgængelig i alle offentlige biblioteker.

H. Lausten-Thomsen.

KAMPMANN & HERSKIND ^{A/S}

Vestergade 2 - København

Kul og Cokes Import

TELEFON

2628

Andels - Anstalten Tryg.

(Gensidigt Livsforsikringsselskab)

Statsanerkendt.

Statskontrolleret

Præmiereserve ca. 37 Mill. Kroner

Samlede Aktiver - 42 - -

Hovedkontor Røsenørsalle 1, København.

A/S H. C. Møllers Sæbefabrik & Oliemølle

A A R H U S

Grundlagt 1829.

Telf. 9800

Prima blød Sæbe, Linolie og Fernis.

Tømmer, Træ og Finerhandel

Hindenburgs Eftf.

Rentemestervej 56 . Central 1627 og 6269

*Den sjællandske
Bondestands Sparekasse*

A/S Importkompagniet

Import af Kul, Korn & Foderstoffer.

Kallundborg

A/S FAKSE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9128

GØDNINGSKALK

98 pCt. kulsur Kalk (am. Latitude) i Varen, som den leveres - ca. 100 pCt. passer 1 mm Sigte

Paa Festdage

en John Haig Whisky

Buhl's
Sundheds-
Korset

Kun opå med
den inderside.
Gæmme.

**NORDISK
KORSETFABRIK**

Amaliegade 37 · København K · Telefon 11328

Hugo Dorph

Taastrup

Telefoner: 2 - 77 og 333

Drengkonfektions-
fabrik

Windfeld-Hansens
Bomuldsspinderi

Aktieselskab

Vejle

SLÆGTSFORSKERENS BIBLIOTEK

H. A. GRUBERTS SØNNER

Aktieselskab

Metalvarefabrik

Frankrigsgade 40

København S.

Alfred Benzon A/S

København

C 194

Halmtorvet 29

Charlottenlund
Travbane

Løbedage i August:
den 21., 24., 28. og 31.

Totalisator

Musik

Restauration

Amager
Travbane

Løbedage i August:
den 3., 7. 10. 14., og 17.

Totalisator

Musik

Restauration

Smith & Co. A/S

Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

Folkebanken
for Als og Sundeved A/S

Kontortid: 9—1, 3—5

SØNDERBORG

Andelselskabet

De forenede Mejerier

Aarhus

Aage Gormsen

Sagfører, cand. jur.

Vejen

Telefon 236

Telefon 236

Askov Sløjdscole

Vejen St.

Felf. 17 Askov.

Skolen for Overgangsalderen.

Amtsunderst. skal søges inden 1. Juli.

Statsunderstøtt. søges indtil 10. Nov.

Skema og Skoleplan sendes frit.

Anders Nielsen.

Poul Vynne.

Lichtinger's

Cigarillos

er de bedste.

Indmeld Dem i

Historisk Samfund

for

Sønderjylland

VÆVESKOLEN

„ASKOVHUS“

Vævestuen „Askovhus“

Sønderborg

Gymnastikhøjskolen.

(Fra 1. April 1927 anerkendt og optaget paa Højskoleloven).

Plan med Oplysninger om Skolearbejdet og om Understøttelse gennem Amterne eller Elevforeningen „O. D.“ ved

NIELS BUKH,
Ollerup.

Silkeborg Husholdningsskole

Statsanerkendt m. Barneplejeafd.

Moderne Skole, smukt beliggende. Alm.

og elektr. Køkken, Centralvarme, Bad.

5 Mdrs. Kursus beg. 4. Maj. Maanedskursus i Barnepleje alene afholdes i

April. Progr. sendes. SYNNOVE LUND

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole,
Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts

9 do. do. Novbr.-Juli

8 — Mælkerikursus Sept.-April

Uddannelse af Kontrolassistenter.

J. C. Overgaard.

og tegn Abonnement paa

Sønderjysk

Maanedsskrift

Støt de

sønderjyske

Indsamlinger

Sparekassen
for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:

9—12, 2—4. Lørdag 9—1.

HADERSLEV

N. t. L.

Snoghøj Gymnastikhøjskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.